

Cselekvő szolidaritás

Perintfalvi Ritával Jakab Attila beszélget

Jakab Attila

A menekültválság tetőzésének időszakában, teológusnőként, mondhatni, ön mintegy „berobbant” a magyar vallási-teológiai „piacra”. Pedig egy ideje termékeny, újszerű és igen szerteágazó tevékenységet fejt ki. Meghatározó alakja és egyben elnöke a *Magyarországi Teológusnők Ökumenikus Egyesületének* (MTÖE; <http://teologusnok.hu>). A *Tükör által* c. blogján (<http://tukoralta.blog.hu>) önmagát „női és emberi jogi gondolkodó”-ként határozza meg. Kicsoda ön? Hol és mit tanult? Mit mond eddigi pályafutásáról? Miért ez a szétválasztás „női”-re és „emberi”-re?

Perintfalvi Rita

Arra a kérdésre, hogy ki vagyok, első körben azt mondanám, hogy egy gondolkodó és érző ember, akit nagyon érdekel a világ és benne az ember, a maga boldogságkeresésével és szenvedéseivel együtt. Már kisgyermekkoromban is hatalmas igazságérzettel rendelkeztem és így rájöttem arra, hogy a boldogság egyik nagyon fontos dimenziója társadalmi vonatkozású, azaz senki nem lehet boldog, akit egy közösség valamilyen szempontból kirekeszt, megbélyegez, vagy akivel igazságtalanul bánnak, akinek elveszik az emberi méltóságát. Mivel érdekelték ezek a kérdések, ezért kezdtem el szociológiát majd szociális szervezést tanulni. Később foglalkoztatni kezdett az emberi psziché is, hiszen boldogságunk nemcsak másokon múlik, hanem rajtunk is, azon, hogy mit kezdünk ama hatásokkal, amelyek életünk során érnek minket, hogy képesek leszünk-e túllépni azokon a határokon, amikre látszólag determinálva vagyunk. Ez a kíváncsiság vitt a mentálhigiéné és a pszichológia felé. Azután rátaláltam a teológiára is, amely számomra az ember spirituális útkeresését jelentette, nem pedig egy hagyományos egyházas vallásosságot. Közben beleszerettem az óhéber és az ógörög nyelv különös és intellektuális kihívásokkal teli világába, ezért úgy döntöttem, hogy biblikus tudományokból doktorálok, mégpedig a Bécsi Egyetemen. A választásom azért esett Bécsre, mert azt akartam, hogy ne csak egy papírom legyen, hanem hogy megismerhessem a leg-

Perintfalvi Rita

korszerűbb és európai módon gondolkodó teológiai szemléletet. Majd 2010–2014 között tudományos asszisztensként dolgoztam is ezen az egyetemen, aztán 2016-ig az *Osztrák Bibliikus Társulat* munkatársa voltam. Jelenleg pedig ismét az egyetemen vagyok tudományos kutatói státuszban, és már nagyon várom, hogy régóta előkészített habilitációs projektem végre hivatalosan is elindulhasson. Remélem, ősszel sor is kerül rá. Néhány éve azonban úgy gondolom, hogy nemcsak elméleti szakemberként szeretnék foglalkozni teológiával és etikával, hanem közéleti szinten is. Ezért hoztam létre a *Tükör által* c.

blogomat, írok publicisztikákat, sokszor kapok meghívást különféle rádiós és tévés műsorokba, beszélgetős fórumokon veszek részt, előadok, műhelyeket vezetek. Ezen kívül intenzív „facebook-teológizálással” gyakran felborzolom a kedélyeket, csakhogy végre kezdjünk el már gondolkodni! Azért választom szét az emberi jogi és női jogi gondolkodó meghatározást, mert hangsúlyozni szeretném, hogy az általános emberi jogi kérdések, ügyek mellett számomra nagyon fontosak a társadalmi nemek egyenlőségének specifikus kérdései is.

Jakab Attila

Az MTÖE bemutatkozó megfogalmazása szerint, „tisztelőben tartja az Isten képmására teremtett ember méltóságát nemének, származásának, vallási hovatartozásának vagy szexuális beállítottságának megkülönböztetése nélkül”. Magyar nyelven ez teljesen újszerű megfogalmazás. Kifejtené bővebben? Jól értem, hogy önök, teológusnők, sokkal elfogadóbbak a melegekkel szemben, mint ahogy azt, mondjuk, a monoteizmusok „hivatalos” teológiai megközelítései teszik?

Perintfalvi Rita

Egyesületünk tagjai női teológusok, vallástudósok, lelkészek, hittanárok, újságírók, rádiósok stb., akik valószerű, nemcsak a melegekkel szemben elfogadóbbak, mint a hagyományos patriarchális jellegű vallásos gondolkodás, hanem minden egyéb kérdésben is sokkal nyitottabban tudunk gondolkodni, legyen szó, például a zsidó-keresztény vagy muszlim-keresztény vallásközi párbeszédéről, az etnikai kisebbségek vagy bármiféle másság elfogadásáról. Nőként nem vagyunk részei (vagy csak nagyon kevesen) egyházaink, illetve vallási közösségeink hierarchiájának, így a hatalom-

nélküliség szabadságát élvezve örömmel gyakoroljuk a találkozás és a párbeszéd kultúráját, ami a megismerésen keresztül valóban egy mélyen szinttű elfogadáshoz vezet minket.

Jakab Attila

Közhely, hogy a katolikus egyházban a homoszexualitás valóság? Mi az oka a szembenézés elutasításának?

Perintfalvi Rita

Én úgy fogalmaznám meg, hogy a legfőbb probléma az, hogy a katolikus egyházban a homoszexualitás még mindig nem úgy jelenik meg, mint a „van” része, hanem ez is, sok más szexuáletikai kérdéssel együtt, a szőnyeg alá söpört valóságok közé tartozik, amiben az ember azonban léptenyomon orra bukik. Mivel a homoszexuális emberek számára a jelenlegi hivatalos tanítás nem ad lehetőséget szerelmi vonzódásuk megélésére – hiszen számukra az önmegtartóztatást tartja kizárólag elfogadhatónak –, így ezek az emberek legtöbbször láthatatlanok maradnak a közösségekben, vagy elhagyják azokat. Emiatt úgy tűnik, mintha a homoszexualitás nem is létezne keresztény körökben. Néha csak akkor jönnek rá a hívő közösség tagjai, hogy valaki meleg volt, ha tragikus módon öngyilkosságot követett el, mégpedig éppen azért, mert nem tudta a keresztény és meleg identitását egymással összeegyeztetni, illetve nem bírta elviselni, hogy kettős életet kell élnen, védve magát a megbélyegzéstől és a kirekesztéstől. Az elutasítás okai nagyon összetettek. Ebben benne van annak a bizonyos 7 bibliai helynek a szó szerinti – fundamentalista – értelmezése, ahol a homoszexualitás témája előfordul. Ezen kívül meghatározó az a több mint másfél évezredes teológiai hagyomány, amely Szent Ágostonnal kezdődően Szodoma és Gomora bűnét, és Isten kénköves esőt zúdító megsemmisítő pusztításának okát a homoszexualitásban látta meg. Ez az ún. *apokaliptikus diskurzus* (olyan szemlélet, amelynek központi gondolata a közelgő világvége fenyegetése), amely szerint a „szodomiták” (azaz homoszexuálisok) a súlyos természeti katasztrófák, éhség és egyéb csapások, krízisek okozói. Ezt a gondolatmenetet élesztették újra az amerikai keresztény-neofundamentalista körök az 1970-es években. Ennek egyik sajtós megnyilvánulása volt az is, amikor 2001. szeptember 11-e rettenetes tragédiájáért is a meleget tették felelőssé. Persze, ha a melegség témájáról beszélünk, akkor nem feledkezhetünk meg arról a radikálisan új, irgalmasságra és lelkipásztori érzékenységre építő hozzáállásról sem, amit Ferenc pápa képvisel. Jóllehet sok LMBTQ-közösséghez tartozó keresztény keveselli azt a változást, amit Ferenc pápa ebben a témában ténylegesen elért, másrészt viszont biztosan igaz, hogy a Ferenc pápát

érő soha nem látott erejű fundamentalista támadások egyik legfőbb oka éppen ez a kérdéskör.

Jakab Attila

Az MTÖE álláspontja szerint, olyan teológiát képviselnek, „amely a párbeszédet, a megértést és az elfogadást keresi a gyűlöletbeszéd, a megbélyegzés és az elutasítás helyett”. Hogyan alapozzák meg ezt a teológiát, és hogyan viszonyulnak a korábbi, vagy éppen aktuális teológiai irányzatokhoz? Elmondható, hogy ez a feminista teológiának egy sajátos, magyar és ökumenikus, esetleg vallásközi ága? Mi az oka, hogy tagjaik sorában nincsen református teológusnő?

Perintfalvi Rita

Úgy gondolom, hogy a kereszténység lényege a szeretet civilizációjának létrehozásán való szüntelen munkálkodás, amely természetesen csakis a párbeszédre, a megértésre és az elfogadásra épülhet. Az olyan teológiáról, amely legitimnek tartja a gyűlöletkeltés és az elutasítás bármilyen formáját, azt gondolom, hogy semmi köze nincs sem a jézusi karizmához, sem az evangéliumok alapvető üzenetéhez. A feminista teológia a társadalmi érzékenység teológiájaként igyekszik észrevenni, pontosan megnevezni és kritizálni a gyűlöletkeltés romboló struktúráit és keresi azokat a felszabadító utakat is, amelyek ezek transzformációjához vezethetnek.

Jakab Attila

Fontos „szakmai feladatnak” tekintik, hogy az egyházakban, a vallási közösségekben és a társadalmi életben elősegítsék „a határok nélküli (inkluzív) gondolkodás terjedését”. Összefoglalná, kérem, ezen gondolkodás lényegét?

Perintfalvi Rita

Az inkluzív teológiai gondolkodás mindig azt keresi, ami a másikkal (például egy másik vallással) közös, azt, ami összeköt és nem azt, ami szétválaszt. A másik vallásban tiszteli annak sajátos hagyományát és gazdagító élményként éli meg a vele való találkozást. Nem fél, nem zárkózik el, hanem hagyja magát inspirálni. Ez persze soha nem jelent szinkretizmust (a különféle vallások elemeinek keverését), hanem a másik vallási hagyomány értéként való megbecsülését.

Jakab Attila

Ön nagyon sokrétűen és sokszínűen határozza meg önmagát: „katolikus teológus, hittanár, kulturális és szociális manager, mentálhigiénés szakember”. Kutatási területei között szerepel a „feminista és felszabadítás-teológiai bibliaértelmezés”. Magyar vonatkozásban egyik sem szokványos. Hogyan jutott el a felszabadítás-teológiához? És, az ön megfogalmazásában, mi egyáltalán a felszabadítás-teológia?

Perintfalvi Rita

A felszabadítás-teológia az 1970-es évek Latin-Amerikájából indult el, egy olyan kontextusból, amelyet az érintett országok katasztrofális belpolitikai helyzete, szociális egyenlőtlenségek, a lakosság túlnyomó részének nyomora és a katonai diktatúrák kegyetlenségei jellemeztek. Ahol minden reformkísérletre durva erőszak és még erősebb elnyomás lett a válasz. Így az egyre súlyosbodó helyzet az ún. „piszkos háborúhoz”, majd forradalmakhoz vezetett a térség számos országában. Ennek következtében 1970–1980 között mintegy 50 ezer embert gyilkoltak meg, 350 ezer embert nyilvánítottak „eltűntnek” és mintegy 400 ezer embert tartottak fogva politikai okokból.

Jöllehet a katolikus egyházi hierarchia jelentős része kollaborált az elnyomó rezsimmel, az „oltár és trón” szövetségében támogatta a diktatúrát, ha az „kereszténynek” és „kommunistaellenesnek” mondta magát. Mégis, teológusok, papok, püspökök egy csoportja, megtapasztalva a nyomort, az elnyomást, a jogfosztottságot és a rendőrállamot, az ellenállást és a szegényekkel való szolidaritást választotta.

A felszabadítás-teológia névadója: Gustavo Gutiérrez (1928–), perui származású katolikus pap, domonkos szerzetes, főiskolai tanár. A felszabadítás-teológia eszerint egy újfajta teológia, egy kritikus reflexió a megélt hitről, mégpedig az igazságtalanság, a szenvedés és szükség megtapasztalása közepette. Jézus felszabadító gyakorlatának követése, amely a világ hatékony megváltoztatását célozza (Máté 25,31: „Éhes voltam, és adtatok ennem. Szomjas voltam, és adtatok innom. Nem volt ruhám, és felruháztatok.”). Vagyis nem korlátozódik arra, hogy a világot pusztán gondolatilag kutassa, hanem tényleges változásokat akar.

A történelem és saját kora rengeteg ártatlan szenvedőjét látva, Gutiérrez is felteszi a kérdést, hogy „hol marad ilyenkor Isten?” A választ Jób történetében találja meg, és azt hangsúlyozza, hogy Isten nem hagyta el az ártatlanul szenvedő embert, hanem együtt szenved vele, pontosan ismeri azok szenvedését, akik igazságtalanul gyötrődnek. Jób könyve tanúságot tesz arról, hogy mások szenvedését komolyan kell vennünk és szolidárisnak kell lennünk velük, nem úgy, ahogy azt Jób barátai teszik, akiket Jób

keményen elutasít: „Nyomorúságos vigasztalók vagytok mindnyájan! Vége lesz-e már az üres beszédnek?”

Gutiérrez szerint, Isten a szegényeket előnyben részesíti, irányukba részre hajlik. Azaz az opció a szegényekért nem más, mint a szegényekkel való „barátság” Isten kedvéért. Ki is az a szegény? A jelentéktelen, a másik? A felszabadítás-teológia a kezdetektől figyelembe vette a szegénység különféle dimenzióit, vagyis nem szűkítette le azt az amúgy nagyon lényeges gazdasági szempontokra. Így mindenki szegény, aki „jelentéktelen”, valamilyen szempontból a társadalmi élet peremére szorult, olyasvalaki, aki nem kapja meg az őt emberként megillető jogai teljességének elismerését, akire még csak „személyként” sem tekintünk. Akiknek nincs társadalmi vagy egyéni súlyuk, akik kevésbé számítanak a társadalomban vagy az egyházban, szinte láthatatlanok. Ilyenek például a nők, akikre hosszú évszázadokon keresztül, mint „másra”, a „másikra” tekintettek. A történelmet nem a nők szempontjából írták és olvasták (*his-story*), ezért most a történelmet újra kell olvasni (*her-story*), ami nem pusztán intellektuális gyakorlat, hanem azt jelenti, hogy újra kell formálnunk a történelmet, hogy a nőknek is helyük, terük legyen benne. Ugyanez vonatkozik a borszín szempontjából a „másra” – és ennek a gondolatnak az ívén születik meg a *black theology* –, vagy a szexuális kisebbségek „másságára”, s akkor pedig megérkezünk az ún. *queer theology*-hoz. Közös jellemző, hogy csakis a lustaságtól, előítéletektől és kritikátlanul elfogadott kategóriáktól megszabadított tekintettel fedezhetjük fel a másikat. Nem elegendő azonban, ha a szegényt a maga sajátos „másként” valóságában ismerjük el, hanem fontos, hogy a felszabadítás gesztusaként konkrét módon elköteleződjünk mellette. Ezt követeli meg tőlünk a szolidaritás etikája.

Jakab Attila

Hogyan határozná meg a feminista teológiát?

Perintfalvi Rita

A feminista teológia az 1960-as évek vége felé vált jelentős teológiai irányzattá. Ez tulajdonképpen a női emancipációs törekvések megjelenését jelenti egy olyan tudományterületen, amely mintegy kétezer esztendeig szinte kizárólagos férfidominancia alatt állt. Kialakulásának hátterében az a női tapasztalat áll, amelynek – a hagyományos teológiát és egyháztörténelmet kritikus szemmel vizsgálva – arra a megállapításra kellett jutnia, hogy a nők lényegében majdnem két évezreden keresztül ki voltak zárva a teológia tudományának gyakorlásából, az egyházi törvényhozásból, a döntéshozatalból (pl. pápaválasztás), a közösségek vezetéséből, a misszió gyakorlásából és az egyházpolitika bárminemű befolyásolásából. Éppen

ezért ennek a teológiai gondolkodásnak a középpontjában a hagyományos istenképek, vallásos intézmények és gyakorlatok megkérdőjelezése áll, mégpedig sajátosan feminista perspektívából.

Nem könnyű pontosan meghatározni, hogy mi is az a feminista teológia, illetve sokan félreértik vagy félremagyarázzák mibenlétét. Hedwig Meyer-Wilmes fogalmazza meg világos módon a „*Zwischen lila und lavendel*” című írásában, amikor azt hangsúlyozza, hogy a feminista teológia nem női teológia és nem is a nő teológiája, hanem „a feminista módon gondolkodó és feministává lett nők teológiája, akik a vallásos patriarchátust igyekeznek felismerni, megnevezni, kritizálni, valamint leküzdeni mind a társadalomban, mind pedig az egyházakban és az emberek közti együttélésben. Ez nem egy nemhez kötött, hanem a nemiséget problematizáló teológia.”

Egyébként a II. Vatikáni Zsinat idején sokan reménykedtek abban, hogy el fogják törölni a cölibátust – vagy legalább alternatívvá teszik –, és nők is tölthetnek be papi tisztséget, de ezek a változások azóta sem történtek meg. Sokan épp emiatt hagyták el az egyházat. De az utóbbi időben ismét előkerült a nők helyzetének témája, Ferenc pápa azt is kimondta, hogy az egyházon belül növelni kell a nők mozgásterét, illetve jelenlétüket erősíteni kell ott is, ahol döntések születnek, legyen szó akár az egyházi, akár a társadalmi életéről. Azért addig még ő sem mert elmenni, hogy komolyan elgondolkodjon, hogy egy nő is lehessen pap, ám nemrégiben felállított egy teológiai bizottságot, amely a női diakonátus kérdéskörét fogja tanulmányozni. A mai katolikus egyházban ugyanis az egyházi rendnek három fokozata van: püspökség, áldozópapság és diakonátus. Az egyháztörténelem első kb. 900 évében nők is lehettek diakónusok, aztán ezt a gyakorlatot visszaszorították, most viszont elképzelhető, hogy idővel az egyházi rend legelső fokát újból nők is betölthetik. Persze addig még sok teológiai és egyházpolitikai csatározás várható.

Jakab Attila

Az Ön munkásságában hogyan kapcsolódik egymáshoz a feminista és a felszabadítás-teológia?

Printfalvi Rita

Mindkettő sajátosan kontextuális teológia, vagyis az elnyomás személyes tapasztalatára építő irányzat. Amíg a felszabadítás-teológia a szegényre mint a társadalmi elnyomás áldozatára fókuszál, addig a feminista teológia a nőt helyezi a középpontba, az ő szemszögéből akarja látni a világot és az egyházat. Mindkettő irányzat keresi a felszabadítás különféle formáit és jellemzője a cselekvő szolidaritás.

Jakab Attila

Mit jelent „Isten opciója a szegényekért” a magyar és a közép-kelet-európai politikai és társadalmi valóság közepette?

Perintfalvi Rita

Ez az „isteni opció”, ahogy maga a felszabadítás-teológia is, mindig három fázisból áll: meglátni, észrevenni a szenvedőt, megítélni a helyzetet és igyekezni változtatni rajta. JHWH meglátja népe szenvedését a rabszolgaság földjén Egyiptomban, ítéletet alkot arról, hogy ez a helyzet embertelen, majd küld egy szabadítót Mózes személyében, aki kivезeti a népet a szolgaság hazájából. Ennek mintájára az első lépés: észrevenni a nyomort és a szenvedést, nem letagadni a mélyszegénység létét, meglátni azokat a társadalmi csoportokat, amelyek valamilyen szempontból diszkrimináció áldozatai (etnikai vagy vallási hovatartozásuk miatt, illetve a szexuális kisebbségek). A szenvedő ember helyzetét értékelni kell, és ki kell mondani róla az ítéletet, hogy ami történik, az nem méltó egy emberi sorshoz, majd keresni a felszabadító, strukturális változást is hozó utakat.

Jakab Attila

Ön szerint, a magyarországi katolikus egyház érti egyáltalán Ferenc pápa szavait: „egy szegény egyházat szeretnék, a szegények egyházát szeretném”.

Perintfalvi Rita

Ferenc pápa szerint, csak a szegény egyház értheti meg igazán a szolidaritás üzenetét. Így tehát a szegénység az a kulcsfogalom, amely meghatározza gondolkodásmódját. Ezt az érzékenységet még ifjúként egykori tanárától és gyóntatójától a jezsuita Juan C. Scannone-tól veszi át, aki az argentin felszabadítás-teológia és filozófia megalapítója. No persze itthon Ferenc pápa felszabadítás-teológiai ihletettségét is divat megkérdőjelezni, hiszen a katolikus egyház feje mégsem lehet egy marxista irányultságú teológiai iskola követője. Persze, ez az utóbbi feltevés is felszínes és megalapozatlan.

Ferenc pápa egyházreformjának legfontosabb eleme tehát az, hogy egy olyan szegény egyházat akar, amely a szegényekért, a nélkülözőkért való fáradozást nem csupán mellékes karitatív feladatnak tekinti, hanem a szegényekben, az elesettekben és az üldözöttekben képes meglátni a szenvedő Isten arcát. Vagyis a szegény egyház ferenci álma a keresztény spiritualitás lényegében gyökerezik. Aki ezt a hazai egyházi vezetők közül nem érti, az valahol a kereszténység lényegét nem érti meg.

Érzékel-e különbséget a felszabadítás-teológia, illetve a hagyományos közép-kelet-európai keresztény egyházak Isten- és emberképe között?

Perintfalvi Rita

A felszabadítás-teológia erőteljesen küzdött a klerikális fasizmussal, az oltár és a trón veszedelmes szövetségével, és megfogalmazta azt, hogy mivel Isten a szegények, a kicsinyek és a megalázottak pártján áll, ezért az egyház sem állhat az oligarchátus, az elnyomó rezsim oldalára velük szemben, hanem az ellenállás útját kell, hogy válassza, még akkor is, ha ez számára is veszéllyel járhat.

Óscar Romero érsek (1917–1980) és a jezsuita teológus filozófus, Ignacio Ellacuría (1930–1989) a diktatúrával szembe szállva, a végsőkig elmentek a Krisztus-követésben, amikor a társadalmi igazságosságért folytatott küzdelmük miatt védtelenül lemészárolták őket, vagyis életüket áldozták a barátaikért. Az érseket, akinek kedves emléké ma is népdalok, eleven színekben pompázó utcai graffitik őrzik, egyik gyászmiséje alkalmával lőtte le egy ismeretlen merénylő. Ellacuría pedig kemény szavakkal kritizálta a kormányt az elmaradt agrárreformok miatt, amire válaszul bombatámadásokat intéztek a professzor egyeteme ellen. Ezt még túlélte, de ekkor már tudatosult benne, hogy bizony a szegények melletti bátor kiállása miatt valószínű, hogy az életével kell majd fizetnie. Tehát nagyon tudatosan döntött úgy, hogy a német Bundestag és az amerikai kongresszus előtt felszólal és embargót indítványoz országa ellen, amíg a szükséges reformokat végre nem hajtják. Ez lett a halálos ítélete: 1989. november 16-án éjjel a hadsereg elit alakulata lerohanta a jezsuita kolostort, ahol élt, és megölték szerzetestársaival és a házban lakó női segítőkkel és azok gyermekeivel együtt.

Miért vállalta mégis mindezt? Ellacuría tudta, hogy az, hogy Isten kinyilatkoztatja magát a történelemben, nem jelenti, hogy a történelemben bárhol ugyanolyan módon mutatkozik meg. Ellenkezőleg: vannak helyek, ahol Isten kinyilatkoztatása elsötétül és vannak helyek, ahol ez a kinyilatkoztatás különös világossággal tündököl. Az a hely, ahol Istenre különös módon rá lehet bukkanni, maguk a szegények. Ezért Istent ott kell keresni, ahol van: és ő a szegényekben van jelen. Így nem létezhet keresztény spiritualitás a szegényekhez való odafordulás nélkül. Ellacuría gondolatvilágában központi szerepet kapott az ellenállás, a szegények elnyomása elleni fellépés fontossága. Mivel azonban erre a hatalom szükségszerűen agresszióval reagál, számolni kell az üldöztetéssel. A közép-kelet-európai egyházak a kommunizmus évtizedei alatt jól megtanulták, miként tudnak hatékonyan kollaborálni a hatalommal, bár azért az ellenállásra is akadt példa.

Jakab Attila

Mit gondol, mi az oka annak, hogy az államszocialista múlt ellenére, vagy éppen a miatt, a felszabadítás-teológia alig ismert mind hazai, mind pedig közép-kelet-európai viszonylatban. Ezen teológiai irányzat alkotásait tudtommal nem fordítják.

Perintfalvi Rita

Az államszocializmus évtizedei alatt idehaza a felszabadítási teológiának a radikális, harcos, akár az erőszaktól sem visszarettenő, szélsőséges túlkapásairól lehetett hallani, sőt, ezt propagálták. Hiszen ez a fajta teológia támogathatta volna az osztályharcos marxista elképzeléseket. A félreértelmezés és torzítás azonban nemcsak idehaza történt meg, hanem az egész teológiai irányzat botránykövé vált a 70-es években, ugyanis II. János Pál pápa a hidegháború kontextusában, tévesen, a marxizmussal azonosította, és küzdelmet hirdetett ellene. Ebben Ratzinger tanácsát követte, aki akkor a *Hittani Kongregáció* vezetője volt, és aki szerint: „A felszabadítás-teológia a marxizmus keresztény köntösbe öltöztetett formája, amely egy szocialista típusú társadalmi modellt akar létrehozni, ez azonban, szerinte, nem egyeztethető össze a teremtés rendjével”.

Így érthető, hogy a rendszerváltás után már alig lehetett hallani erről a teológiai irányzatról, hiszen aki korábban hallott róla, az rettegett tőle, mert csak a szélsőségeiről hallott. Talán ezért is lehet idehaza olyan könnyen rásütni Ferenc pápára a marxista jelzőt, mert sokak fejében még mindig ott vannak a régi emlékek. A rehabilitációban segíthetnek azok a könyvek, fordítások, amelyek lassan magyar nyelven is megjelennek. Közülük is kiemelkedő a perui Gustavo Gutiérrez és Gerhard Ludwig Müller német teológus közös munkája *A szegények oldalán*, amely 2016-ban az *Új Ember Kiadónál* látott napvilágot.

Jakab Attila

Közhely, hogy a magyarság befogadó nemzet, már I. István óta. Az *Intelmeket* szokták példaként emlegetni, de mindenki mellőzi a szövegértelmezést. Arról is szeretünk elfeledkezni, hogy a magyarul beszélő egyszerű cseléd és zsellér valójában még a Horthy-korszakban sem volt a nemzet része. Egyik interjújában ön úgy fogalmazott, hogy ma Magyarországon „melegnek, cigánynak, menekültnek és nőnek lenni nehéz”. Ez így együtt népes kategória. Lehetséges, hogy a magyar társadalom a menekültellenességben egyszerűen a kirekesztési hajlamát tudja büntetlenül – sőt, éppen politikai támogatással - kiélni? Ön szerint, az egyházi vezetők tudatában vannak a társadalmi felelősségüknek?

Perintfalvi Rita

A magyarság egy sok nemzetiségből létrejött nemzet, mégis érdekes megfigyelni azokat a politikai törekvéseket, amelyek újra és újra felbukkan-
nak, és egy etnikai alapú nemzetfogalomban gondolkodnak. A modernkori migrációval kapcsolatban azonban nincsen a magyarságnak tapasztalata, hiszen soha nem voltunk még a bevándorló egyének vagy tömegek szá-
mára célország. Így arról is szinte alig van tapasztalatunk, hogy mit jelent a más kultúrájú, vallású, bőrszínű, etnikumú népekkel való együttélés: hogy vajon lehetséges-e ez és hogyan? Ahogy Ferenc pápa mondaná, hiányzik a „találkozás kultúrája”, amiből aztán rengeteg félelem és bizonytalanság fakad. Szerintem nem a kirekesztési hajlam kiéléséről volt szó tehát, hanem a „találkozás kultúrájának” hiányában meglevő és a politikai propaganda által végletekig felfokozott félelemről és pánikreakcióról. Igen, az egyházi vezetők mint véleményformáló közéleti szereplők tudták volna csillapítani a kialakult súlyos gyűlöletspirált, de ezt csak kevesen tették meg: pl. Várszegi Asztrik, Székely János és Beer Miklós. Míg mások beleálltak az indulatok gerjeszté-
sébe, illetve a legtöbben leginkább hallgattak. Bár a hallgatás felelősségét is számon kéri majd egyszer a történelem, hiszen ezek a megnyilatkozások az egyház hitelességét építették, illetve rombolták, mégpedig hosszú távon.

Jakab Attila

Lehetséges-e feminizmusról beszélni, vagy inkább feminizmusok vannak? Pl. az iszlám kultúrában/civilizációban hogyan lehet feminista lenni? A nyugati feministák mit tesznek az iszlám feministák érdekében? Vannak-e egyáltalán kapcsolatok?¹

Perintfalvi Rita

Feminizmusok vannak többes számban, ahogy feminista teológiák és felszabadítási teológiák is mindig többes számban vannak. Ennek oka, hogy egy kontextuális társadalom-, illetve egyházkritikáról van szó a nők (illetve a szegények) szemszögéből, ami azonban minden kontextusban más és más. Létezik például afrikai, ázsiai, latin-amerikai stb. feminista teológia is, amelyek a sok nyilvánvaló közös jegy ellenére, meglehetősen sajátos arculattal bírnak. Ismerek néhány iszlám feminista teológusnőt is,

¹ Lásd pl. a Zahra Alival készített interjút: Nyugati kontra iszlám feminizmus – a muszlim nők a saját útjukat járják, in Morva Judit és Posváncz Etelka (szerk.): *Feminista új hullám, A baloldali feminizmus ma, Válogatott tanulmányok*. Budapest, Közép Európai Fejlesztési Egyesület, 2015, 105–121.

akik nyilván ma még nagyon kevesen vannak, és ők is többnyire a szekularizált Európában élnek. Természetesen teljesen más az iszlám feministák kontextusa, ezért mások a kérdéseik, mások a problémáik. Mit tehet egy nyugati feminista értük? Ahogy Elisabeth Schüssler Fiorenza – világhírű amerikai feminista teológusnő – mondta: a feminista nők nagyon sokféle, vallásuk, kultúrájuk, származásuk, szexuális hovatartozásuk, politikai beállítottságuk stb. tekintetében, ezért soha nem lehet az a cél, hogy egyfajta és kizárólagos választ adjanak az életük kérdéseire, a cél csak az lehet, hogy a sokféleség ellenére maradjanak mindig dialógusban egymással. Ez a legtöbb, amire érdemes törekedni.

Jakab Attila

Érzékel-e különbséget a feminizmus és a *gender*-elmélet között? Ön szerint, mi a *gender*? Elképzelhetőnek tartja-e, hogy mint sok minden más, Magyarországon a *gender* is félre csúszott?

Perintfalvi Rita

A feminizmus egy kritikai szemlélet, amely a nők patriarchátus általi elnyomásának különféle formáit teszi kritikája tárgyává és törekszik ezek felszámolására. Ez a leegyszerűsített képlet később differenciálódik, amikor például Schüssler-Fiorenza megalkotja a *kyriarchátus* fogalmát, amely az uralkodási rendszert a maga komplexitásában vizsgálja. Szerinte, a hatalmi piramis csúcán a fehér, tehetős férfiak állnak, a legalján meg a színes, szegény nők. A piramist párhuzamos vízszintesekkel tagoltan kell elképzelni, ahol az egyes szintek női fele ugyanúgy részt vesz az alatta lévő szintek férfiainak és nőinek kizsákmányolásában, annak ellenére, hogy saját szintjén többnyire neki magának is csorbulnak a jogai.

A *gender* a társadalmi nemet, vagyis a férfiak és a nők közötti társadalmilag kialakult különbségeket jelenti, amelyek az adott társadalmi kontextussal együtt folyamatosan változnak. A *gender* függ az etnikai származástól, vallástól, oktatástól, társadalmi osztálytól, de még a minket körülvevő földrajzi, gazdasági és politikai környezettől is. A *gender* ilyen értelemben azokat a férfiaknak és a nőknek tulajdonított szerepeket foglalja magába, melyeket felnőtté válásunk során sajátítunk el. Tehát ezek a különbségek nem velünk születnek, hanem a társadalmi szocializáció során tanuljuk meg őket. A különböző kultúrák eltérően határozzák meg a nemek társadalmilag kívánatos viselkedését, szerepeit és személyiségjellemzőit, amelyek természetesen egy adott kultúrán belül is állandóan változnak. Ezek a viselkedési modellek bizonyos sztenderdet állítanak számunkra, és befolyásolják, hogy nemünktől függően – akár férfiként akár nőként – milyen szerepünk lehet a társadalmi életben.

Nem a gender csúszott félre Magyarországon, hanem a gender fogalmának értelmezése, de ez egy transznacionális folyamat, egy tudatosan felépített politikai hadjárat része, nem sajátosan magyar jelenség. Ehhez egy nagyon klassz írást ajánlanék is, Weronika Grzebalska, Kováts Eszter és Pető Andrea tanulmányát.²

Jakab Attila

Milyennek képzeled el az új férfimodellt? Nem gondolja, hogy esetleg vannak olyan nők, akik szintén nem képesek kilépni a régi beidegződésekből, és megzavarja őket, ha egy férfi másfajta férjként és apaként viselkedik? A nő/anya elbizonytalanodik, identitászavarba kerül. Válásoknál látni, hogy nagyon sok nő kisajátítja a gyermeket, és mindent megtesz azért, hogy elzárja a különélő apától. Számára, mondhatni, elviselhetetlenné válik, hogy egy férfi/apa törődik a gyermekkel, és gondoskodik róla; addig kizárólag anyainak gondolt szerepben jelenik meg.

Perintfalvi Rita

Az új férfimodell kilép abból a hegemoniális szerepből, amibe sokszor a szocializáció kényszeríti bele. Van elég bátor ahhoz, hogy felfedezze saját érzelmi oldalát, és vágyik rá, hogy nemcsak családfenntartóként küzdjön a munkaerő piacon, de valódi apa is lehessen, módja legyen részesévé válni gyermekei mindennapjainak, és ne maradjon le azokról a pillanatokról életükben, amelyek soha nem térnek már vissza. A gondoskodó, klasszikus felfogás szerint, „anyai” szerepben feltűnő férfi/apa éppoly természetes kellene, hogy legyen, mint a szakmai előmenetelén teljes erőbedobással dolgozó nő. A férfiak és nők lehessenek sokfélék, legyenek úgy és olyan módon férfiak és nők, ahogy ők szeretnének, hiszen csak így találhatják meg a boldogságukat.

Jakab Attila

Sokat beszélünk a férfiak nőellenességéről. De mi a helyzet a nők férfienességével? Egyes feminista aktivisták nyomdafestéket nem tűrő módon képesek megnyilvánulni, és minden kritikára azonnal terelési stratégiát alkalmaznak. Személyeskedési és karaktergyilkossági síkra terelik a vitát, ami minden érdemi párbeszédet eleve kizárttá tesz.

² [http://kettosmerce.blog.hu/2017/03/06/a_gender_mint_szimbolikus_kotoanyag_miert_lett_hirtelen_olyan_fontos_a_tarsadalmi_nem](http://kettosmerce.blog.hu/2017/03/06/a_gender_mint_szimbolikus_kotoanyag_miert lett_hirtelen_olyan_fontos_a_tarsadalmi_nem)

Perintfalvi Rita

Ahogy vannak nőgyűlölő férfiak, ugyanúgy vannak férfigyűlölő nők is. Legtöbbször mindkettő jelenség mélyén személyes traumák, csalódások húzódnak, de az az ember, aki szembe nézett már saját démonaival, és valamennyire feldolgozta a másik nem általi megsebzettséget, az nem gyűlölködik tovább, mert egy harmonikus személyiségnek nincsen erre igénye, hiszen tudja, hogy a gyűlölet őt magát rombolja le a leginkább.

Jakab Attila

Magdeburgi Mechtild kapcsán az erotika és a misztika kérdését boncolgatta. Lehet erotikáról beszélni és írni a teológiában? Ön úgy fogalmazott: „Isten, mint szenvedélyes szerető”. Miért számít tabunak a szexualitás a teológiában?

Jakab Attila

Az erotika nem az ördögtől való, ahogy azt sokáig a keresztény teológia, de főképp a cölibátusban élő férfi teológusok gondolták, hanem éppen ellenkezőleg: Isten ajándéka! Az ókori és még inkább a középkori teológia erőteljesen testellenes irányt vett, aminek az oka legfőképpen a dualista felfogásban – Platónról kezdődően – keresendő, amely megkülönböztette a jó és a rossz lételvet, s ezek hordozóját a szellemben (jó), illetve az anyagban (rossz), a lélekben, illetve a testben látta. Már a kora keresztény időktől fogva feltűntek a keresztény filozófiai, erkölcsi irányzatokon belül olyan aszketikus-misztikus törekvések, amelyek megvetették a testet, főleg az emberi nemiséget, a nemi ösztönt, amelyet eleve bűnösnek minősítettek. A házastest pedig csak a nemzés érdekében engedték meg. Jóllehet ez a szemlélet a II. Vatikáni zsinat utáni teológiában teljesen megváltozott, és megfogalmazódott az, hogy a szexualitás és az intimitás megélése építi az egyén személyiségét és elmélyíti a két ember kapcsolatának az értékét, gazdagítja azt. Ezért a szexualitás megélése önmagában is érték és nem csak gyermeknemzési céllal.

Jakab Attila

A testiség, a szexualitás döntően egy hozadék; nem az alap vagy kiindulópont. Kizárólag testiségre nem épülnek tartós kapcsolatok. Ön szerint, az egyházak miért helyezik a hangsúlyt mégis a testiségi dimenzióra, miközben az emberi élet az egzisztenciális kérdésekről, szorongásokról, létmagányról, lelki vágyakról szól? Hiszen az egyháztörténet is ismer mély lelki kapcsolattörténeteket férfi és nő (pl. Hans Urs von Balthazar és Adrienne von Speyr) között.

Perintfalvi Rita

Teljesen egyetértek a felvetéssel! Amikor a vallásos emberek elítélik, megvetik pl. a homoszexuális kapcsolatokat, akkor e mögött legtöbbször egy leegyszerűsítés húzódik, hiszen, ha két meleg kapcsolatáról gondolkodnak, azt kizárólagosan a szexuális életükről való fantazizálásra koncentrálnak. Pedig az emberi kapcsolatok sokkal összetettebbek ennél. Ahogy G. Bataille filozófus megfogalmazta: „Az egyik és a másik lény között húzódik egy szakadék, diszkontinuitás terül el köztük.” Ezzel arra a fájdalomosan mély elszigeteltség-élményre gondol, amivel minden ember találkozik élete során. Az ember végtelenül vágyik arra, hogy fel tudja oldani ezt a kínzó létmagányt. Vágyik arra, hogy eggyé váljon egy másik emberrel – aki társaként tudja csillapítani ezt az érzést. Az erotika nem csupán a testek találkozása, hanem a személy teljes, odaadó és odaajándékozó megnyílása egy másik ember felé. Ez a vágy nagyon emberi és akkor is része az életnek, ha valaki nőként csak nőt, férfiként pedig csak férfit tud szeretni. Vágygal, szerelemmel, odaadással.

Persze ugyanez vonatkozik a heteroszexuális kapcsolatokra is, hosszú évszázadokon keresztül nem is volt érvényes az a házasság, ami nem volt képes utód nemzésére. Azaz, ha a pár egyik tagja meddőséggel küzdött, az egyház nem ismerte el érvényesnek a házasságát. E mögött a szemlélet mögött a teremtéstörténet szaporodási parancsa áll: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet!” (Ter. 1,29), amelyet hosszú évszázadokig a szexualitás és a párkapcsolat kizárólagos céljának tekintettek. A szexualitás értékéről és a párkapcsolatok komplex jellegéről először a II. Vatikáni zsinat utáni modern teológia kezd el gondolkodni.

Jakab Attila

Hogyan látja a hazai teológia, az egyházak és a vallások jelenlegi helyzetét és jövőjét? Mennyire elfogadott a „magyar női teológia mint az emberi méltóság teológiája”?

Perintfalvi Rita

A női teológiával, azaz a nők által gyakorolt katolikus teológiával az a legfőbb baj jelenleg, hogy amíg a rendszerváltást követő nyitás után nők is tanulhattak magas szinten teológiát, jónéhányan doktoráltak, habilitáltak is – ez a lehetőség a 2000-es évektől lassan beszűkült, és mára már szinte teljesen bezárult számukra. Tudomásom szerint – de hangsúlyoznám, hogy erről semmilyen hivatalos statisztikai adat nem érhető el – jelenleg a 8-10 meglévő teológiai felsőoktatási intézmény közül egyetlen egyben, a szerzetesi *Sapientia Főiskolán* tanítanak teológiai tárgyakat nők, többségük

apáca, de van köztük egy világi is. Jóllehet a feminista teológia Nyugaton is így kezdte pályafutását kb. 50 évvel ezelőtt, az akadémiai világon kívülre szorulva. Mivel a nyugat-európai országok társadalmi fejlődése egészen más, és sokkal többet sikerült megvalósítani a nemek társadalmi egyenlőségének ideáljából, így ott a nők helyzete a katolikus teológiai fakultásokon mára már rendeződött, teljesen hétköznapi és természetes dolog, hogy a teológiák tele vannak női docensekkel, professzorokkal, és a kispapok számára sem jelent semmiféle problémát, ha a tanáruk történetesen egy nő. A szakmaiság és a tudás számít, nem pedig az, hogy valaki férfi-e vagy nő. Mivel a magyar társadalom összességében is nagyon gyengén teljesít a nemek közti társadalmi igazságosság megvalósulásának kérdésében, így az egyházakban ugyanez jelenik meg, csak még hatványozottabban. Én azért Ferenc pápa újjító szellemében nagyon bízom, vagyis abban, hogy még az ő pápasága alatt ténylegesen is történik valami, ami a nők helyzetét elfogadhatóbbá teszi az egyházban.

Jakab Attila

Befejezsképpen azt kérdezem, hogy mikorra várható a nős férfiak, illetve a nők pappá szentelésének lehetősége a római katolikus egyházban?

Perintfalvi Rita

A jelenlegi helyzetet tekintve, ezt nagyon nehéz lenne megjósolni. Mindkét kérdés már több mint 50 évvel ezelőtt a II. Vatikáni zsinaton napirenden volt, de azóta sem történt semmi változás. Sőt, az 1994-ben II. János Pál pápa által írt *Sacerdotalis ordinatio* kezdetű körlevél egyszer s mindenkorra lezártnak nyilvánította a nők pappá szentelésének kérdését, és minden további kutatást, kérdésfeltevést meg is tiltott a témával kapcsolatban. Így tehát meglehetősen nehéz helyzetbe kerültek azok a szervezetek, teológusok, akik a női papszentelés bevezetéséért küzdöttek. Ami a nőket illeti, reményem szerint a Ferenc pápa által tavaly felállított vizsgáló bizottság hamarosan fog konkrét eredményeket produkálni a női diakonátus bevezetésének kérdésében. A nős férfiak szentelésének kérdése pedig egyáltalán nincsen napirenden. Vannak olyan teológiai elképzelések, amelyek szerint a cölibátust szabadon választható alternatívává kellene tenni, vagyis aki önként vállalja, az élhetne nőtlenységben, de ez nem lenne kötelező. Mindkét kérdés annyira gyökeresen a hagyomány része, mégpedig a szimbólumok szintjén, és olyan erős egyházpolitikai küzdelmek színtere, hogy a valós változásokhoz még valószínű, akár száz évnek is el kell telnie, de abban biztos vagyok, hogy az én életemben már nem lesz változás egyik kérdésben sem.